

Osnovne šole izpolnjujejo planske naloge

Dvig splošne kulturne ravni ljudstva, odprava nepismenosti in pritegnitev vse šoloobvezne mladine v osnovne šole, so osnovne naloge iz prosvetno-kulturnega okvira petletnega plana vseh republik Jugoslavije.

Te naloge izvaja v ptujskem okraju 28 osnovnih šol in 7 sedemletk ob podpori in pomoči organov ljudske oblasti, množičnih organizacij in tistih staršev šoloobveznih otrok, ki vidijo v večini osnovnošolskih vzgojiteljev družbene zavestne svoje otroke, v rednem obiskovanju šole pa nujno pot za doseganje osnovne izobrazbe, ki je potrebna vsakemu delovnemu človeku iz vrst praktičnih izvrševalcev in čuvarjev načel marksizma-leninizma. Večina šol ptujskega okraja se postopoma in sigurno približuje planskemu cilju, da bo ob koncu petletke 75% šolske mladine doseglo popolno sedemletno šolsko izobrazbo, ki bo imela kvaliteto veljavno nižje gimnazije.

Izvajanje planskih osnovnošolskih nalog je vzelo našim šolam obeležje ustanov iz preteklosti, v katerih so se otroci delavcev, nameščencev in malih posestnikov zato učili pisati in računati ter drugih predmetov, da bi si v življenju lažje pomagali skozi borbo za obstoj, otroci premožnejših družin pa zato, da bi veljali v družbi kot izobraženi in ugledni ljudje brez cilja, da bi s tem znanjem koristili delavsko-kmečkemu razredu v borbi proti izkoriščanju. Današnje šole dajejo vsem otrokom možnost oboje: izobrazbo z osnovnim znanjem, ki je potrebno v borbi za družbeni napredek za odpravo izkoriščanja človeka po človeku in za kader strokovnjakov in njihovih pomočnikov, ki uporabljajo in čuvajo vse tehnične in kulturne pripomočke za zadovoljevanje množičnih življenjskih potreb. Za vse to je potrebno znanje, ki ga začnejo otroci prevzemati od učiteljev v osnovnih šolah in iz knjig ter ga razširjajo in dopolnjujejo v poznejših šolah in tečajih ter pri političnem delu skozi vse življenje.

Pri tem velikem delu vzgajanja otrok v zavodne, borbene in delovne člane socialistične družbe se trajajo korenine vzgojnih načinov in metod preteklosti, se razbijajo predsodki o potrebi izobraženih teoretikov in nešolanih praktikov ter nazori o uglednih in ponižnih. Vse to je navlačka, ki je bila potrebna skozi obdobje izkoriščanja kot opravičilo za vse krivice, ki jih je delovno ljudstvo prenašalo v delu in borbi za doseg enakopravnosti.

V odstranjevanju teh nasprotij se ravno meri veličina učiteljskega kadra. Večji del tega se točno zaveda velikega razvojnega družbenega koraka naprej in vrši učiteljsko dolžnost kot pomoč mladini za doseg nadaljnjih stopenj razvoja, manjši del pa je zaostal in skriva svojo zaostalost za kritiko družbenega reda in razvojnega tempa. Ti zaostankarji ne morejo mnogo pomagati naprednemu svetu, ampak so lahko samo zabavni sopotniki majhnega dela družbe, ki sledi večini z veliko zamudo ali pa izstopi na napačni postaji.

Današnja vzgoja ne more iti mimo zgodovine preteklosti in praktičnih živih in imenskih primerov sedanosti. Oboje predstavlja celoto in nazorno sliko razvojnih stopenj ter kaže smer v bodočnost. Kdor se tega izogiba, je prepustil mladini, da sama najde pot do napredka, kakor se nerada spominja vzgojiteljev, ki so jo hoteli vstaviti na mestu, kjer so sami običali. Mogoče je skriti knjige, zatajiti razna dejstva, ni pa mogoče skriti množice, narave in razvojne zakonitosti, ki gre neumljeno preko vsega, kar se vstavlja ali propada.

Zraven naprednih učiteljev na podeželju nosijo velik del bremena ideološke preobrazbe in borbe otroci sami. Težko si razlagajo nespravljalnost med preteklostjo in sedanostjo, to tem manj,

če jih starši zadržujejo pri možnostih napredka, mesto da bi jim bili v podporo in pomoč in kjer staršem k temu pomagajo zaostali učitelji, župnik in ostali zamudniki v kraju, ki se trudijo, da bi vse zadržali, kar zadeva v razvoju na nje. Tako jim je težko brez opore v šoli in v družini najti razlago med praktičnim nasprotjem vsakdanje stvarnosti in raznimi razlagami, kjer se učitelji in veroučitelji zadovoljujejo z zgodbami o davno umrlih junakih in svetnikih, nočejo pa ničesar vedeti in povedati o herojih Oktobrske revolucije in narodnoosvobodilne borbe, ki so rešili iz propasti milijone in milijone otrok, žen in starcev ter soborcev. Gredo mimo današnjih herojev dela, ki dajejo dan za dnem od sebe vse svoje duševne in telesne moči za reševanje delovnega človeštva iz zaostalosti, pomanjkanja in bede. Govorijo o napakah socialističnega družbenega reda, ne da bi govorili o manjšini, ki dela škodo in ovira večino delovnih ljudi pri poštenem delu in ne da bi iskali dobre primere iz večine požrtvovalnih ljudi ter jih postavljali za vzgled učencem, ki jih vzgajajo. Ko odkrivajo prej ali slej napake otrok, ne mislijo na vzgojna nasprotja, s katerimi so jim v času šolanja razbijali normalni duševni razvoj.

Taka nasprotja odpravljajo dan za dnem tudi šole v ptujskem okraju. Mnogi učitelji in učiteljice vzgajajo učence, zraven tega pa se sami vzgajajo, da bi dojemali razvojno zakonitost in jo pravilno prenašali na mlado generacijo. Ne vzgajajo se zato, da bi bili dobri učitelji poedinci, temveč dober učiteljski kolektiv, ki praktično in pravilno izvaja marksistično teorijo.

Uspehi vsega tega dela se odražajo v tem, da šole v ptujskem okraju hitro napredujejo. Obisk pouka je dvignjen v razmerju z letom 1945 in izprej okupacije za 20—30%. Učni uspehi so dosegli dostojno višino. Ta polet ne bi bil dosežen brez vzglednih učiteljev in učencev.

Učenci šole v Gorišnici si jemljejo za vzgled marljivost učitelja Čokla Dušana, Mete Kunčeve in Poredoš Mance. Mlad učiteljski kader v Markovcih je zelo navezan na učiteljico Kafol Milko, ki prenaša nanj pedagoške izkušnje in jim olajuje delo ter širi teoretično in izpolnjuje praktično znanje.

Tudi v drugih krajih poznajo otroci požrtvovalne učitelje in učiteljice.

V kratkem času dveh ali treh let so se znali z marljivostjo uveljaviti tudi učitelji-tečajniki. Redno polagajo izpite za doseg učiteljskih kvalifikacij, zra-

ven tega pa se niso odtujili učencem niti ljudstvu. Marčič Adolf in Smolej Ivan iz Jursincev, Svarc Mara iz Trnovske vasi, Varl Jože iz Vitomarcev, Simčič Jože in Žerak Franc iz Zetala, Slavič Dragica iz Podlehnik, Pavlovič Zvonka iz Rodnega vrha, Šparovec Vida iz Hradeka, Brancelj Franc iz Lovrenca na Dr. polju, Meško Stefka iz Sel in drugi se trudijo, da bi vzbudili pri otrocih, ki jih poučujejo, zavest, da je znanje najmočnejše orožje ljudi v službi delovnega človeštva in da je zaostalost obdržala sramotne okove, ki se jih je napredni del delavcev in kmetov reševal skozi stoletja.

Počasi razvoj kolektivnega dela omejuje postopni dvig šolskih uspehov na šolah Polenshak, Vurberk, Velika Nedelja, Trnovska vas in Leskovec, kjer se učiteljski kolektivi sami niso rešili navlake preteklosti, ki jih zadržuje pri individualni razbitosti ter jim jemlje moč, da bi odpravili medsebojne predsodke o starih in mladih kadrih. Dokazati bi morali svoji deželski okolici, da je mogoče ustvarjati nerazrušljive delovne kolektive med sobori za iste cilje, predvsem med vzgojitelji otrok, ki so lahko na vaseh najbližji praktični dokaz, da je z dvigom izobrazbe dosegljiv in praktično izvedljiv duh kolektivnega dela in sožitja, pomoči in premagovanja težav, medtem ko je individualno tavanje med malenkostmi zapuščajna iz preteklosti. Dolgo časa poedinski učiteljem ni mogoče prikrivati nespravljalnosti s praktičnim izvajanjem socialističnih načel in skrivati sledov zaostajanja za tempom napredka. Delovni in revolucionarni ljudje na vaseh z lahko ločijo borbene učitelje od »mirnih«. Ni slučaj, da so nekateri učitelji borbeni, ker se zavedajo, da borbosten delovnem ljudstvu ni potrebna samo v času, ko gre za zaščito delovnega človeštva pred nasiljem in izkoriščanjem, temveč tudi v času, ko se človeštvo postopoma rešuje iz ostankov preživetve nasilja, ko se bori za napredek in zavarovanje pred novim nasiljem. Niti ni slučaj, da hočejo nekateri učitelji odbrati mimo vsega tega obeležje »mirnih« kompromisarjev, ki niso mirni zato, da so na čelu delovnih množic, temveč zato, ker so na nezavidnem mestu družbe vaških veljakov, ki hromijo njihovo delavnost in jih izrabljajo za svoje prozorne namene v borbi proti napredku, proti praksi Velike oktobrske revolucije in narodno osvobodilne borbe. Nedvomno pri tem navideznem miru bolj trpijo kot učitelji, ki se zavedajo, da delovno ljudstvo ne bo prele mirovalo, dokler ne bo v vsaki vasi zaplapolala zastava socialistične družbe.

Na okrajni pionirski konferenci v Ptuj so bili nagrajeni vzgledni pionirski odredi iz ptujskega okraja

Iz vseh strani ptujskega okraja so prihiteli 20. aprila t. l. delegati pionirskih odredov na okrajno konferenco.

Otvoril jo je Marijan, načelnik pionirskega odreda na gimnaziji v Ptuj. Pozdravili so jo zastopniki OK KPS Rebernak Franjo in zastopnik IO OLO in prosvetnega odseka Dežman Polde.

Načelnica okrajnega pionirskega štaba Salamon Slavka je nakazala v poročilu lepe uspehe predkongresnega tekmovanja, ki so jih dosegli pionirji v svojih odredih. Vanje so vnesli mnogo novih pestrnih oblik dela kot n. pr. izlete, igre, tekmovanja, modelarske krožke, krožke mladih naravoslovcev, šah, fizikulturo itd. V kulturno masovnem delu so dosegli pionirski odredi lep napredek. Konkurz mladih naravoslovcev je

zajel večino pionirskih odredov. Načelnica je nakazala tudi pomanjkljivosti dela, nepravilnosti in napake, na katerih se pionirji učijo in izboljšujejo svoje delo.

Pionirska organizacija sledi razvoju s svojimi nalogami. Bliža se zaključek šolskega leta. Ob tem bosta »Pionirska dneva«, ki bosta prikazala delo posameznih pionirskih odredov, zato jih bodo vsi odredi praznovali v največjem veselju in svečanosti. Prvi dan bo v Ptuj, kjer bo defile, svečana konferenca in fizikulturni nastopi. Vsem v veselje in zabavo bo pionirski sejum. Drugi dan pionirskega dneva bo praznovan v odredih. Na svečani konferenci bodo pionirji prejeli spričevala, nagrade in pohvale. Staršem bodo pripravili akade-

mije in pionirske razstave. Popoldne bo v vseh odredih pionirsko veselje. Lahko si predstavljamo, kako bo lepo za tiste odrede, ki bodo svojo nalogo častno izpolnili, ko se bodo veselili uspehov dela in ocen, ki jih bodo veselili tudi starši. Vse do zaključka šolskega leta se bodo pionirji pripravljali za življenje med počitnicami. Na delu, izletih in zabavah bodo preživeli počitnice. Ze sedaj bodo organizirali več zabavnih izletov. Dva velika izleta okrajnega merila se bosta vršila 15. maja t. l. na morje, v juniju letos pa na Boč. Na teh izletih bodo zajeti vzgledni pionirji vseh odredov. Pri vsakem izletu bo sodelovalo okrog 1000 pionirjev. V maju letos bo tekmovalje najboljše pevskih zborov, v juniju letos pa najboljše dramatskih skupin.

Po poročilu načelnice se je razvila živahna diskusija. Načelnica Ida iz Cirkulan je opisala delo haloških pionirjev. V delo so vnesli mnogo pestrnih oblik dela. Modelarji že delajo letala. Izvedli so tudi tekme. Stefanov model je letel najlepše. V šahovski krožek so v času tekmovanja vključili 32 pionirjev in se naučili igranja šaha. Pionirji šahiste tekmujejo, kdo bo do 1. maja izdelal najlepši šah. Izvedli so 12 kratkih izletov, na katerih je bilo zelo prijetno. Organizirali so tečaj prve pomoči, ki ga obiskuje 42 pionirjev. Večkrat organizirajo taborne ognje, ob katerih se veselijo uspehov. V pripovedovanju o učenju, obisku šole, kulturno-prosvetnem delu in fizikulturi je prikazala, kako se vzgajajo pionirji iz Halož.

Načelnik Ludvik iz Središča je zelo kritično prikazal delo srediških pionirjev. Pri njih vlada premalo samozavesti. Ni zadovoljen z doseženimi uspehi. Zasadili so 4000 akacijevih sadik in s tem doprinesli velik delež za čebelarstvo. Sami bodo napravili čebelnjak. Vrt so razdelili po četah in bodo tekmovali, katera četa bo imela lepše in koristnejše urejeni del vrta. Zasadili so 150 jabolčnih divjakov, na katerih se bodo ob primernem času učili cepiti. Imajo pionirsko njivo, ki bo pomos vsemu odredu. Kmetijski zadrugi in Obrežu so pomagali nasaditi hektar njive s krompirjem. Ta bi jim morala za protiuslugo zorati njivo. Do konference se jim zadruga še ni oddolžila. Uporizarili so igrico »Posebna naloga«, s katero so zelo razveselili starše. Izkupilek bodo porabili za nabavo novih knjig. Revnim pionirjem bodo plačali izletne stroške. V zabavo vsem organizirajo skoraj vsak teden skupni obisk kina. Pričeli bodo z izlet v naravo. Imajo že dobre šahiste. Najboljši so igrali v Ptuj, Celju in Dobni. Sami so pričeli z izdelovanjem šahov. Zbirajo odpadke. Precej imajo zbranih kosti, stekla in železa. S to zbrano šaro se jim ne sme zgoditi isto kot se je zgodilo svojčas s cunjami, ki so jih morali hraniti dve leti. Prosijo za ponovno opozorilo »Odpadu« na njihovo zbirko.

Načelnica Katica iz Gorišnice je v poročilu prikazala, da so pionirji iz Gorišnice tekmovali z igro »Med dvema ognjema« s pionirji iz Markovc. Igra so dobili. Zbrali so preko 500 kg kosti ter dosegli v tej akciji najlepši rezultat vseh pionirskih odredov v okraju. Načelnica Julka iz Markovc se je postavila s tamkajšnjimi pionirji. Goriškim pionirjem je napovedala borbo v šahu. Gradnji zadržnega doma so pri-

sevali preko 4000 delovnih ur. Načelnik Janez iz Ptujске gore je povedal z navdušenjem: »Ustanovili smo živilski in mizarski krožek. Pionirke delajo prtičke. Učile se bodo tudi šivanja oblek in krpanja. Delajo predpražnike iz ličja. Zelo zanimivo delo imajo v mizarskem krožku. Iz lesa delajo igrače. Pionirji iz Podlehnik, Brega, Grajene in Huma so pričeli z rejo kuncev. Načelniki so s ponosom iznesli, da so pionirji hlevčke sami napravili. Na Bregu so pionirji zbrali preko 200 kg kosti in so za zbrano steklo prejeli preko 1000 din.

Pionirka Tilka iz Gereče vasi je pripovedovala o tolpi, ki je osramotila Gerečo vas in je pred meseci prejela pravično kazen. Delala je: »Bili so navadni morilci in roparji. Hajdinska duhovnika sta jih ščitila in podpirala. Od takih veroučiteljev se ne morejo pionirji ničesar naučiti, kar bi jim koristilo na poti v življenje. Obljubljamo, da ne posimo zastoj imena »Lackov odred«. Pokojni Lacko Jože je pokazal sovražnikom človeštva in socializma ter dal vzgled, kako se znajo boriti zavedni delovni ljudje in dobri komunisti, ko gre za borbo in za obstoj delovnega človeštva, za delavce in kmete ter delovne inteligente.« Pionirji iz Hajdine bodo dokazali, da delavci in revolucionarni kmetje ne trpijo v svoji vasi ljudskih sovražnikov, temveč le dobre člane Osvobodilne fronte, ki gradijo tudi na Hajdini socializem pod vodstvom Komunistične partije.

Tako so se pionirji na konferenci postavili s svojim delom. Življenjem in izkušnjami ter uspehi. Spoznavajo, kako je treba delati, kako se učiti in iskati poti v zdravo in pametno ter srečno življenje.

Po zaključeni diskusiji so bile razdeljene nagrade vzornim odredom, ki so dosegli v času predkongresnega tekmovanja vidne rezultate. Deset nagrad po vrsti od najvišje do skromne nagrade so prejeli naslednji odredi:

Pionirski odred Maksa Bračiča je kot vzgleden v okraju prejel nagrado IV. kongresa LMS in sicer fizikulturne rekvizite in okrajno prehodno zastavico. Ostali odredi pa so prejeli: Odred iz Gorišnice učila in fizikulturne rekvizite, iz Središča lutkovni oder, iz Hajdine šah, žogo in kolebnice, odred Janka Premrla Vojka je prejel boben in žogo, odred iz Markovcev žogo, vrvi in kopje, iz Huma mrežo za odbojko in žogo, iz Ptujске gore knjižnico, iz Rodnega vrha knjige in iz Zavrča mrežo za odbojko.

To so nagrajeni pionirski odredi v ptujskem okraju. Tonček iz Cirkovc je na koncu razdelil nagrad delal: »Sedaj nismo dobili nagrade. Uspehi do prihodnje konference nam bodo pripomogli, da bo bomo tudi mi prejeli. O tem sem prepričan.« O tem so prepričani tudi načelniki odredov iz Desterika, Dornove in drugih vasi.

Ob zaključku konference so pionirji sprejeli še nove sklepe, ki so jim delovni okvir do zaključka šolskega leta in za čas počitnic. Po kinopredstavi in kosilu so se s prijetnimi vtisi in novimi načrti vrnili domov in v pionirske odrede, kjer se bodo z vso energijo posvetili delu po sklepah pionirske konference, da bodo dostojno pripravili pričakovali sledečo konferenco ob prazniku »Pionirskega dneva«.

S. S.

Sadjarji so s škropljenjem zavarovali drevje pred mrčesom

Vsestransko prizadevanje za dvigom in izboljšanjem proizvodnje zajema tudi sadjarstvo. V tem bo planski uspeh dosežen le pod pogojem, če bo z boljšo nego, obdelovanjem, množičnim odpravljanjem boleznih in sadnih škodljivcev ter drugimi ukrepi povečan pridelek na posameznem drevo.

V ptujskem okraju je bila to spomlad organizirana škroplilna akcija, ki je zasledovala cilj 100% izvedbe škropljenja sadnega drevja in uničenja ameriškega kaparja ter drugih sadnih škodljivcev. Uspeh te akcije ni skromen. Poškropljenih je 299.484 dreves. To delo je opravilo 1412 ljudi v 33.311 delovnih urah.

Tov. Bec Martin iz Polenshaka, Erjavc Jožef iz Grajene, Santl Alojz iz Središča,

Kogler Franc iz Biša ter motorist Laharner Janko iz Osojnikeve zadruge so bili enako dosledni pri svojem delu kot so strojniki pri industrijskih obratih, ki ne dovoljujejo, da bi rja razjedala njihove stroje, ker bi s tem dovolili, da bi zaostajala planska proizvodnja. Niso se ozirali na razne komentarje, kritike itd., ker se zavedajo, da uničujejo drevni škodljivci napore sadjarjev in zmanjšujejo vrednost našega sadja.

Sadjarjeji iz okolice Vurberka in Jančevca ne bodo mogli biti hvaležni od (Nadaljevanje na 4. strani)

M. ILJIN — PRIRODA IN LJUDJE

ARKTIKA POLEG SAHARE

Na jugu srednjeazijske pustinje se dvigajo visoke gore. Njihovi beli vrhovi segajo v druge kraje, v drugo podnebje, v podnebje polarnih dežel. Spodaj v pustinji je vročina, vse poletje ne pade niti kaplja dežja. A tik poleg v gorah je večni sneg, so ledeniki in snežni meteži.

Arktika poleg Sahare!

Tu so velikanske zaloge vode neizkoriščene. Treba jih je izkoristiti, utreti gorski vodi pot v pustinjo.

A saj si je že sama utrla poti. Sto in sto potokov si dolbe struge v predgorjih, se prehaja v dolino. Nekateri usahnejo, ko pridejo iz soteske: voda ponikne v zemljo in v maju ni niti kaplje več v posušenih strugah. Drugim, krepkejšim potokom pa se le posreči spraviti svojo vodo do velikih pustinjskih rek.

Dve veliki reki tečeta po pustinji. Obe izvirata v gorah: Amu-Darja in Sir-Darja. Že od davnih časov prebivajo po njihovi nabrežjih ljudje. Tisočletja že obdelujejo tu poljedelci polja. Tu je voda — tisto, kar pustinji tako manjka.

Ali pa so ljudje iztrgali pustinji mnogo zemlje? Ne. V dolgih tisočletjih se jim je posrečilo osvojiti samo ozke proge zemlje. Zelo dragocena tla, na katerih bi lahko pridelovali najboljše vrste bombaza in kjer bi lahko zorela trta v vinogradih, se niso vsa namakana in leže neobdelana.

In obe reki, stisnjeni z obeh strani od pustinje, nosita svojo vodo brez koristi v Aralsko morje.

Le desetino vode iz Amu-Darje zadrižjo ljudje in jo napeljujejo na polja.

NALOGA O VODI IN O VODOVODU

Imamo načrt, po katerem naj bi se napeljala voda iz Amu-Darje čez pustinjo Kara-Kum prav do Krasnovodska. Tako bi priskrbeli vodo Kara-Bugazu, izvirom nafte, železnici in krasnovodskemu pristanišču. Toda od Amu-Darje do Krasnovodska je več kot tisoč kilometrov.

Kako bi prisilili vodo, da preteče tako velikansko pot?

Ali naj zgradimo vodovod?

To je lahko reči. A težko napravit. Tudi za gradnjo vodovoda je potrebna voda. Potrebujemo jo tako ljudje kakor tudi stroji.

Od kod bi jo vzeli — ali iz vodnjakov?

Toda vodnjakov je v pustinji tako malo, da jih lahko na prste prešteješ: od enega do drugega je treba potovati mnogo ur.

Ali naj dovažamo vodo v cisternah?

Za to bi potrebovali železnico, ki je pa ni.

Prišli smo torej v krog, iz katerega ni videti izhoda.

Zato, da bi zgradili vodovod, potrebujemo vodovod.

Toda izhod je. Lahko napravimo tako, da bo tekla voda sama v pustinjo brez vodovoda.

REKA IN NIHALO

Bili so časi, ko se Amu-Darja ni izlivala v Aralsko morje, marveč v Kaspijsko morje.

Zgodovinarji, ki so proučevali stare rokopise v arabskem, kitajskem, perzijskem in grškem jeziku, so dognali, da je

Amu-Darja v zadnjih dveh tisočletjih in pol šestkrat spremenila morje: zdaj se je izlivala v Kaspijsko, zdaj v Aralsko morje. Poslednjič je zapustila Kaspijsko in se obrnila k Aralskemu morju leta 1575.

Za ljudi, ki so prebivali v teh krajih, v horezmskem kanatu, je pomenil ta dogodek pravo pogibel. Prestolnica tega kanata, Gurgandž, je bila naenkrat brez vode.

Mnogo let je stala prestolnica ob reki, zdaj pa jo je reka nenadoma zapustila. To je prav tako, kakor da bi Don zapustil Rostov na Donu ali Mena — Frankfurt ob Meni.

Prebivalci horezmškega kanata so morali preseliti svojo prestolnico drugam — v Hivo.

Se danes lahko vidimo razvaline svetišč, hiš in grobov Gurgandža, mesta, ki ga je reka zapustila. Sredi peščne pustinje se dviga k nebu velikanski dimnik iz kamna. A to ni dimnik, marveč minaret starega mesta Gurgandža.

Ohranili se niso le sledovi mesta, ampak tudi sledovi reke, ob kateri je ležalo. Sto in sto kilometrov lahko slediš sredi pustinje stari strugi Amu-Darje. Najprej se je stekala v neko jezero, potem pa iz jezera dalje v Kaspijsko morje.

Tam, kjer je bilo jezero, je danes velika prazna dolinska kotlina — Sarakamska kotlina. Na njenem dnu je le še tu in tam voda.

Tako je reka skozi tisočletja nihala kakor velikansko nihalo, ki napravi en zamah v štiri sto ali pet sto letih.

Kje je vzmet tega gigantskega mehanizma? Zakaj spreminja Amu-Darja svojo strugo?

Ko reka teče, odlaga spotoma naplavine in si z njimi sama zagraja pot. Vse teže in teže se prehaja skozi nagrnjene naplavine, dokler končno nekega lepega dne ne odkrije, da ji je laže prodrati v neko drugo smer kakor pa teči v prejšnji smeri. In tedaj spremeni svojo strugo: nihalo zaniha.

Dandanes nihalo miruje, toda ravnovesje ni stanovitno. Preteklo bo še sto ali dve sto let (in to za reko ni mnogo) pa bo spet spremenila morje, bo spet stekla po pustinji zahodne Turkmenije h Kaspiju.

Ali ne bi to lahko pospešili?

V Sovjetski zvezi vendar ne računamo na stoletja, marveč na petletke. Ne moremo čakati tako dolgo. V pustinji potrebujemo vode čim prej.

POTOVANJE REKE K MORJU

Imamo več projektov za namakanje zahodne Turkmenije.

Enega je zamislil profesor Zinserling, ki predlaga, naj bi zagradili reki pot z leseno zagato. Ko bo reka zadela ob njo, bo sama krenila na levo, v smeri Kaspija.

Ne bodo potrebna nobena gradbena dela, kajti reka bo sama stekla, kjer je treba — po stari strugi.

Ena sama reč je tu slaba: na poti sreča reka velikansko jamo — Sarakamsko kotlino. Preden bo voda napolnila to jamo in vse nižine okoli nje, bodo pretekla leta. Kajti jezera se ne ustvarijo v enem dnevu, posebno tako velika ne. In šele tedaj, ko bo kotlina polna do roba, bo začela voda teči iz nje dalje k morju.

Popotovanje reke k morju se bo tako zavleklo za mnogo let.

Samo na en način lahko pomoremo reki, da bo prej napolnila jezero. Zmanjšati moramo obseg bodočega jezera.

Tu pa bo treba mnogo dela. Kjer naravni bregovi niso dobri, bo treba zgraditi umetne, treba bo zgraditi z nasipi iz zemlje vse izhode iz kotline v nižine, da se ne bo voda preveč na široko razlekla.

Če to storimo, se bo čas, ki ga potrebuje reka za potovanje, skrajšal na sedem ali osem let.

Po teh sedmih ali osmih letih bo pri teka reka do Kaspija Prinesla se s seboj v pustinjo zelene vrtove, sadovnjake in polja. Priskrbel bo vodo čredam na pašnikih in do robov napolnila rezervoarje v mestih, v tovarnah, v obrtnih delavnicah in na železniških postajah.

Vse to delo bo opravila voda spotoma.

Končno bo stekla v morje. Človek bi mislil, da je s tem njena pot in njeno delo končano. Pa ni tako. Reka je potrebna tudi morju. S seboj prinaša blato, blato pa delo morje plodneje.

Ko se bo izlivala Amu-Darja v Kaspijsko morje, se bodo v njem rastline bolj na gosto razrasle in bo več hrane za morske živali. V Kaspiju bo več rib.

Vse to dobimo, če preusmerimo tok Amu-Darje.

A to še ni vse.

Po reki bodo plule ladje iz Kaspija daleč v Srednjo Azijo; vodne elektrarne, ki jih bodo zgradili na treh mestih, nam bodo dajale svetlobo in pogonsko silo za stroje.

Na sto in sto tisoče hektarjev se bo razširilo omrežje namakalnih kanalov.